

הסנת ושמע

לפני כמה וכמה שנים זכיתי לבלות אחר צהריים ארוך בביתו של הרב זקס בלונדון. הרבה שברי רעיונות ותובנות זכורים לי מאותו מעמד, אבל אחד החשובים שבהם היה זה שאמר לנו הרב על הפסוק "שִׁמְעַ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו, ד). העיקר בפסוק הזה ומה שהופך אותו לכל כך חשוב ויסודי, אמר הרב, הוא לא האמירה שה' אחד, אלא הדרישה "שמע ישראל". המצווה להקשיב, כך למדתי באותו מפגש מכונן, היא יסוד היסודות של האמונה היהודית.

אלא שהמילה הזו, "הקשבה", דורשת הסבר. כי להקשבה יש כמה סוגים והיבטים:

הסוג הראשון הוא לתת לצד השני לסיים לדבר בנחת. כמו שנוהגים לדרוש זה מזה האנשים בחליפות בפאנלים בטלוויזיה – "אני לא הפרעתי לך, אתה לא תפריע לי". הקשבה כזו היא בעצם סוג של נימוס או תרבות דיון. זה כדאי וחשוב כמובן, אבל כשכל צד מחכה בסבלנות לתורו לנאום זו אינה הקשבה. שני מונולוגים מנותקים אינם דיאלוג.

הסוג השני הוא הקשבה שבה אדם לא רק ממתין בסבלנות לתורו לדבר, אלא גם שואל שאלה שניה ושלישית. שאלות הן הדרך לגלות עניין ולנסות להבין למה בדיוק התכוון הדובר. הן מעידות על סקרנות ועל הערכה, אבל גם זו הקשבה בדרגה נמוכה למדי.

ההקשבה האמיתית היא הנכונות לבחון בכנות את עמדת הצד האחר. היכולת לשאול את עצמי האם ייתכן שמי שמולי צודק ודווקא אני הוא זה שטועה הפעם. לפתוח את האופציה שאצא מהשיחה אחרת מאיך שנכנסתי אליה. כי אם מראש אטמתי את הראש ואת הלב לאפשרות שאשתנה, גם אם אני מנומס וגם אם אני סקרן, אני לא באמת מקשיב.

את שני סוגי ההקשבה הראשונים מסרסת תרבות ויכוח קלוקלת של צעקות, קריאות ביניים והתפרצויות. אך את ההקשבה מהסוג השלישי מסרסת דווקא תרבות הדיון המנומסת – זו שמכריזה מראש ש"נסכים שלא להסכים", ש"לכל אחד יש את האמת שלו" ושמבטיחה מראש ש"באנו רק לשוחח ולא לשכנע". דיון כזה הוא עקר ומיותר – אם מתחילת השיחה ברור לכל המשתתפים שעולמם לא יושפע או ישתנה ממנה, מה הטעם בלקיים אותה? בזבוז זמן ובזבוז אנרגיה.

החברה שלנו מעריכה באופן מוגזם עקביות ומזלזלת מאד במי שמשנה את דעתו. וכך, העקשנות החירשת של מי שלא מוכן לבחון מחדש את דעתו או לברר מחדש את השקפותיו, הופכת משום מה לתכונה חיובית ומוערכת במקום שנבין שמדובר בנכות הרסנית ומסוכנת.

ספר דברים חוזר ושוב על החובה לשמוע. בתחילת פרשת "כי תבוא" חוזר משה על אותה דרישה עתיקה – "וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסֵּכֶת וְשִׁמְעַת יִשְׂרָאֵל" (שם כז, ט). המילה "הסכת" היא מילה יחידאית במקרא, וממילא התקשו המפרשים להבינה. הרש"ר הירש הציע שהיא קשורה במילה "שקט" ופירושה דרישה להקשבה המלווה ב"מנוחה ודומיה גמורה". כזו הדורשת מהאדם לכבות ולבטל את כל התגובות האינסטינקטיביות שרוצות להתווכח ולהתמסר לדברים הנשמעים. דומה שזהו הקשבה מן הסוג הראשון או השני שהצענו.

אך ר' יעקב צבי מקעלנבורג, בעל "הכתב והקבלה", הציע כי פירוש המילה הסכת הוא – "הקשבה בהבנת הלב והשתכלות המחשבה". המאמץ להבנה והסתכלות שכזו מזכיר את ההקשבה מהסוג השלישי שהצענו – כזו שמוכנה לטלטל את עולמי הפנימי ואף לשנות את נקודת המבט שלי על העולם.

הסכנה המרחפת מעל החברה שלנו מתמצה במידה רבה בחוסר הקשבה מן הסוג הזה. כי כשאני מגיע לכל דיון, שיחה או מפגש בידיעה הברורה שלא אשנה את דעתי ושהאדם שמולי טועה ותועה עוד לפני שפתח את פיו, אני נעשה תוקפן וגס כלפיו. אני לא מסוגל לתת בו אמון, שהרי אין לי מה ללמוד ממנו, לכל היותר עלי לשכנע או לשנות אותו. המפגש עם האחר הופך מהזדמנות לשפר ולתקן את המחשבה והדרך שלי, להזדמנות לנצח בוויכוח או להכריע עוד קרב. הביטחון המופרז, חוסר היכולת להטיל ספק או דופי בדרכי או בדרכה של קבוצה שלי, אבדן חוש הביקורת העצמי ואי היכולת להשתנות, הן יסוד היסודות של הבעיות החברתיות שלנו.

התורה מצווה עלינו לשמוע. וספר דברים חוזר ומדגיש את החובה הזו פעם אחר פעם. מי שאינו מוכן לפתוח את ליבו לאפשרות שישתנה. לא באמת יכול לקבל תורה.